

OKSANA BELOVA-DALTON

TERRORISMI JA ORGANISEERITUD KURITEGEVUSE VAHELINE SEOS

TERRORISMI JA ORGANISEERITUD KURITEGEVUSE VAHELINE SEOS

OKSANA BELOVA-DALTON

SISEKAITSEAKADEEMIA
ESTONIAN ACADEMY OF SECURITY SCIENCES

Autoriõigus: Sisekaitseakadeemia 2021

Esikaane foto: Shutterstock

Makett ja küljendus: Jan Garshnek

Keeletoimetaja: Ingrid Krall

ISBN 978-9985-67-351-5 (pdf)

www.sisekaitse.ee/kirjastus

SISUKORD

Sissejuhatus	4
Terrori- ja organiseeritud kuritegevuse organisatsioonidesse värvatavad inimesed	8
Narkokaubandus terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse ühe olulisema rahateenimisviisina	9
Ühised riigivastased taktikad	11
Terroriorganisatsiooni majandus ISISe näitel	12
Organiseeritud kuritegevus ja terrorism nõrkades riikides	13
Olukord Venemaal	16
Terrorism ja organiseeritud kuritegevus jõukamates riikides	18
Terrorism ja organiseeritud kuritegevus Eesti kontekstis	19
Kokkuvõte	21
Allikad	23

SISSEJUHATUS

Bovenkerki ja Chakra (2004) järgi hakati terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse vahelist seost uurima 1980. aastatel, kui avastati, et narkootikumide tootmisest ja nendega kaubitsemisest rahastati terrorikampaaniaid. Pärast 11. septembri terrorirünnakuid New Yorgi kaksiktornidele võttis ÜRO Julgeolekunõukogu 28. septembril 2001 vastu laiaulatusliku terrorismivastase resolutsiooni nr 1373, milles „murelikult täheldatakse tihedat seost rahvusvahelise terrorismi ja riikidevahelise organiseeritud kuritegevuse, ebaseaduslike narkootikumide, rahapesu, ebaseadusliku relvakaubanduse ning tuuma-, keemiliste, bioloogiliste ja muude potentsiaalselt surmavate materjalide ebaseadusliku liikumise vahel” (ÜRO Julgeolekunõukogu, 2001, p. 3). Paljud uurijad nägidki terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse vahel väga tihedaid seoseid ja isegi sarnasusi, samal ajal kui teised uurijad olid nende seoste suhtes skeptilised ning väitsid, et empiirilist analüüsi on tehtud liiga vähe (Bovenkerk & Chakra, 2004).

Näiteks Alex P. Schmid järgi on hirmud terroristide ja kurjategijate rahvusvaheliste ühenduste üle liialdatud ning organiseeritud kuritegevusel on seosed ennekõike poliitikutega. Skeptilised vaated on tingitud ka sellest, et terroristid, kellel on pigem poliitiline eesmärk ja kes tahavad meelitada järgijaid, ei soovi endale külge kuritegevuse silti, samal ajal kui organiseeritud kuritegevus väldib avalikku konflikti ametivõimudega ja tegutseb pigem varjatult või altkäemaksu kaudu ning ei soovi samuti endale külge terrorismi silti. (Bovenkerk & Chakra, 2004) Pealegi oli terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse vahelist seost uuritud vaid terroristlike organisatsioonide piiratud näitel (Colombia Revolutsioonilised Relvajõud ehk FARC, Peruu Kommunistlik Partei ehk Sendero Luminoso, partisanivõitlejad Tšetšeenias, Abu Sayyafi terrorirühmitus Filipiinidel, Usbekistani Islamiliikumine ja mõned teised) ning uuringud põhinesid pigem meediaväljaannetel (Bovenkerk & Chakra, 2004).

Tänapäeval on asjakohaseid näiteid märksa rohkem ning tehtud on ka mitmeid akadeemilisi uuringuid, näiteks ISISe majandusest, mis põhineb enamasti organiseeritud kuritegevusel (Äijälä, 2016). Sageli ilmub uudiseid sellest, et terroriorganisatsioonid röövivad inimesi, eriti tüdrukuid ja naisi, nagu toimus 21. aprillil 2021 Mosambiigis, kus äärmusliku liikumise al-Shabaab (ehk Ansar al-Sunna) võitlejad röövivad ligikaudu tuhat 12- kuni 18aastast naist. Naised kas kaubitseti edasi Aafrikasse või paigutati liikumise kontrollitud Kirde-Mozambiigi piirkonnas laagritesse ja baasidesse ning sunniti võitlejate abikaasadeks (Burke, 2021). Sarnase naiste röövimise korraldas 2014. aastal Nigeerias rühmitus Boko Haram. Äärmuslikud liikumised röövivad ka poisse, et värvata neid lapsõduriteks.

Tavaliselt vaadeldakse organiseeritud kuritegevust ja terrorismi kahe erineva kuritegevusena. Organiseeritud kuritegevus keskendub peamiselt majanduslikule kasumile ja võimalikult suure ebaseadusliku turuosa omandamisele, samal ajal kui terrorismi ajendavad

peamiselt ideoloogilised eesmärgid ja poliitiliste muutuste soov. (Bovenkerk & Chakra, 2004) Terrorismiga on tegeletud eri riikides lähtuvalt ajaloolisest, kultuurilisest ja poliitilisest kontekstist, kuid organiseeritud kuritegevusega saab tegeleda pigem seadusandlike lahenduste leidmise ja korrakaitse parendamisega (Benedek *et al.*, 2010, p. 21). Siiski võib öelda, et maailm areneb nende kahe nähtuse vahel selgete piiride kadumise poole. Vasnetsova (2019) järgi on terrorism praeguses etapis keeruliste ja globaalsete nähtuste orgaaniline osa, mis on tihedalt seotud kuritegevusega, eelkõige selle organiseeritud ja riikidevaheliste ilmingutega. Näiteks on terroristidel suur tähtsus erinevate kriminaalide ühendamises üle maailma (Helfstein & Solomon, 2014, p. 11).

Terrorism ei ole üksnes äärmuslikul ideoloogial põhinev konkreetne vägivald, vaid sellel on organiseeritud kuritegevuse põhitunnused ning jõugud ja relvastatud kuritegelikud ühendused kasutavad seda üha rohkem püstitatud eesmärkide saavutamise meetodi ja viisina, näiteks suurte rahasummade väljapressimiseks (Vasnetsova, 2019). Samuti on nii terrorism kui ka organiseeritud kuritegevus keerulised sotsiaalsed nähtused, mis on tingitud eri riikide poliitilisest, majanduslikust ja sotsiaalsest olukorrast ning ajaloolisest kontekstist. Anvelt (2002, lk 5) määratleb organiseeritud kuritegevust negatiivse võimuna ühiskonnas ehk alternatiivina positiivse võimu ja õiguse kõrval. Teisisõnu on organiseeritud kuritegevus avaliku võimu kõrval väliselt varjus tegutsev jõud. Selle juured ulatuvad keskaega, kui Sitsiilias tekkinud organiseeritud kuritegevust ajendas ühiskondlik vajadus luua alternatiiv avalikule võimule, mis oli oma sisult vägivaldne ja kaitses vaid teatud rühmade huve. (Anvelt, 2002, lk 5) Ka terroristlikud organisatsioonid püüdnud poliitilise võimu teostamise poole, seda eriti oma vallutatud territooriumidel ehk omamoodi terroristlikes enklavides riikides (nt Afganistan, Iraak, Süüria), kus on tekkinud seadusliku poliitilise võimu vaakum. Terroriorganisatsioonide õõnestav tegevus on laiapindne ja mitmetasandiline:

Terroristid, kasutades korruptsiooni ja otsest vägivalda, destabiliseerivad olukorda erinevates riikides, hirmutavad vastumeelseid riigi-, poliitilisi ja avaliku elu tegelasi ja kõrvaldavad neid, edendavad oma kaaslasi, sealhulgas võimuharudes, tungivad infostruktuuridesse. Terroriorganisatsioonide tegevus muutub keerukamaks ja agressiivsemaks, eesmärgiga suurendada ohvrite arvu ja tekitada maksimaalset kahju. Jõudude ja vahendite hajutamist praktiseerivad terroristid teevad koostööd rahvusvaheliste organiseeritud kuritegevuse rühmitustega, püüavad pääseda ligi massihävitusrelvadele, kasutavad kõrgtehnoloogia uusimaid edusamme oma eesmärkides, teevad aktiivset ideoloogilist ja propagandatööd, värbavad ja koolitavad uusi toetajaid, kasutavad radikaalseid meeleolusid, mida õhutavad rahvusvahelised ja sisemised konfliktid, poliitilised kriisid ning etnilised ja usuvahelised vastuolud. (Vasnetsova, 2019)

Terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse levikul on rahvusvaheline mõõde, kuna sellega ei tegele üksnes terroriorganisatsioonid ja kurjategijad, vaid ka eri riikide valitsused ja valitsusvälised osalejad, kelle poliitilised, majanduslikud, ideoloogilised ja sotsiaalsed huvid ei lange kokku teiste riikide omadega ning põrkuvad sellistes valdkondades nagu narkoäri, relvade ja inimestega kauplemine ning kriminaaltulu legaliseerimine. Sellest on tingitud terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse üleilmne levik. (Vasnetsova, 2019)

Siinkohal on heaks näiteks Mumbai D-Company, mida juhib Dawood Ibrahim. D-Company organiseeritud kuritegevuse impeerium ulatub Dubaist Pakistani kaudu Indiasse ja ka kaugemale. Ibrahimil allilmas on palju ettevõtteid. Ta müüb oma nime Pakistanis, Tais, Lõuna-Aafrika Vabariigis, Indoneesias, Malaisias, Araabia Ühendemiraatides jm frantsiisidele narkokaubanduse ja hasartmängude valdkonnas. (Burghardt, 2008) Ibrahimil kahtlustatakse 26.–28. novembril 2008 toimunud Mumbai terrorirünnakute rahastamises ja

toimepanijatele logistilise abi osutamises. Rünnaakute ajal tapsid Pakistani islamistliku rühmituse Lashkar-e-Taiba võitlejad 166 inimest ja haavasid veel 238 inimest (Postimees, 2014). Ibrahim elab Dubais ja Pakistanis ning naudib kaitset, mida pakuvad „sõbrad kõrgetel kohtadel”, samal ajal kui India nõuab Pakistanilt tema väljaandmist (Burghardt, 2008). Ibrahim juhitud D-Companyt süüdistatakse narko- ja relvakaubanduses, palgamõrvades, raha võltsimises, rahapesus, terroriorganisatsioonidega seotud korrupsioonis ja nende korralduste täitmises Indias. Lisaks kahtlustatakse Pakistani varjatud sõjaväeluurebürood, millel on organisatsioonilised ja operatiivsed sidemed Talibani, Al Qaeda, CIA ja Suurbritannia MI6ga, üle maailma toimuvate terrorioperatsioonide ja salakaubaveo rahastamises narkootikumide kaubandusest ja mujalt saadava musta raha kaudu (Burghardt, 2008). See büroo on teinud koostööd ka Ibrahim juhitud D-Companyga (Helfstein & Solomon, 2014, p. 14).

Seega võib järeldada, et teatud organiseeritud kuritegevuse liik ristub teatud liiki terrorismiga. Üldiselt võib organiseeritud kuritegevuse jagada kaheks: organiseeritud kuritegevus, millel on territoriaalsed püüdlused, näiteks kuritegelik väljapressimine mingil territooriumil, nagu toimus 1990. aastate Venemaal; organiseeritud kuritegevus, mis on rahvusvaheline ja paindlik ja kus toimivad väiksemad rühmad või rakud, mis tegelevad narko- või relvakaubanduse, inimeste salakaubaveo, inim- ja eriti naiste kaubanduse, liigkasuvõtmise, eksootiliste loomaliikide ja troopilise puiduga kauplemise, mürgiste jäätmete ladustamisega jne. (Bovenkerk & Chakra, 2004) Anvelt (2002, lk 3) järgi „igasugune võim, olenemata tema polaarsusest, vajab oma ulatuse ja mõju kindlustamiseks teatud struktuure, organisatsiooni“. Organiseeritud kuritegevusele on omane hierarhiline struktuur, mille juures tuntakse tihti ühes inimest, kellele toimuvad läbirääkimised.

Samal ajal on terroriorganisatsioonidel rohkem erinevusi kui sarnasusi, kuigi kõik terroriorganisatsioonid üritavad hirmutada inimesi, kasutades äärmuslikku vägivalda, et mõjutada poliitilist arengut. Terroristidel võivad olla vasak-, parem- ja usuäärmuslikud poliitilised eesmärgid või nad võivad püüda saavutada ühekordset eesmärki. (Bovenkerk & Chakra, 2004) Seega määrab terrorismi liik, kas tehakse koostööd organiseeritud kuritegevusega või mitte. Koostööd organiseeritud kuritegevusega teevad pigem poliitiliselt motiveeritud terroriorganisatsioonid, eriti kui mõlemad toetab mistahes riik või selle luureametid. Samas on terroristidel eeldatavasti kasulikum teha koostööd kurjategijatega, kes organiseerivad millegi ebaseadusliku tootmist, müümist ja salakaubavedu, kui nendega, kes organiseerivad allilma üldisemalt. Näiteks Frontexi 2018. aasta riskianalüüsi kohaselt võivad naasvad välisvõitlejad ja nende pered teha koostööd reisidokumente võltsivate kriminaalidega ning nendega, kes korraldavad ebaseadusliku rände teekondi Euroopa Liitu naasmiseks. Ka organiseeritud kuritegevus on huvitatud koostööst pigem mõjukate terroriorganisatsioonidega kui fanaatiliste üksikhuntidega. (Bovenkerk & Chakra, 2004)

Terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse ristumine või läbipõimimine on tingitud muuhulgas sellest, et terrorismil ja organiseeritud kuritegevusel on hulk sarnasusi. Mõlemad on globaalsed nähtused. Mõlemad värbavad inimesi sarnasest keskkonnast ning kasutavad ära riikide nõrkusi oma mõju ja ulatuse suurendamiseks. Nii terroristlikud kui ka kuritegelikud organisatsioonid kaasavad korrumpeerunud ja šantažeeritavaid ametivõimude töötajaid, kuriteo ettevalmistamisel ühekordset tehnilist abi osutavaid isikuid, rahapesuga tegelevaid isikuid jne (Vasnetsova, 2019). Nii terroristidel kui ka kurjategijatel on ühine vaenlane – riik üldiselt ning korrakaitseorganid kitsamalt. Mõlemad tegutsevad allilmas, kasutavad sarnast taristut, võrgustikke ja taktikaid (Bovenkerk & Chakra, 2004). Allpool vaadeldakse üksikasjalikumalt mõningaid terrori- ja kuritegelike rühmituste üldisemaid sarnasusi, mida on võimalik liigitada järgmiselt:

- ♦ liikmed (nt värvatavad isikud);
- ♦ taktikad (nt 100 süsti taktika);
- ♦ rahateenimise viis (nt narkokaubandus);
- ♦ sulandumine (nt ISISE majandus);
- ♦ tekkepõhjused ja määravad tingimused (nt terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse areng nõrkades riikides, sh Venemaal);
- ♦ sissetungimine seaduslikku majandusse (nt terrorism ja organiseeritud kuritegevus jõukamates riikides).

Analüüsi lõpus antakse ka põgus ülevaade terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse vahelisest seosest Eestis.

TERRORI- JA ORGANISEERITUD KURITEGEVUSE ORGANISATSIOONIDESSE VÄRVATAVAD INIMESED

Teatud määral esineb kahes kuriteoliigis osalevates inimestes sarnasusi. Mõlemat liiki organisatsioonid värbavad enamiku oma liikmetest samadest elanikkonna marginaalsest rühmadest, mis kannatavad sotsiaalse, kultuurilise või poliitilise pettumuse all. Mõlemat liiki organisatsioonid koosnevad inimestest, kes on valmis riskima, nautima põnevust ning vaatama tavaühiskonna normidele põlgusega. Siin võib olla erinev tööjaotus: terroristlikud rühmitused võivad tuua esile liidreid ning kuritegelik allilm võib kujundada vajalike operatiiv- ja ellujäämisoskustega inimesi. (Bovenkerk & Chakra, 2004)

Samas juhtub sageli nii, et endised kurjategijad ja kriminaalkorras karistatud inimesed ühinevad terroristrühmitustega. Näiteks oli kuritegelik minevik enamikul Süüriasse läinud välisvõitlejatest. Just sellisel põhjusel kirjeldas Brüsseli föderaalpolitsei juht Alain Grignard Islamiriiki „omamoodi superbändena“. (Basra *et al.*, 2016) Ka terroriorganisatsioonide liikmed asuvad oma rühmituse poliitilise eesmärgi hääbumisel sageli tegelema organiseeritud kuritegevusega. Terrori- ja organiseeritud kuritegevuse rühmituste liikmete kontakti ja koondumist soodustab teatud määral ka vangla. Esiteks on vanglad haavatavateks kohtadeks, kus äärmuslased võivad leida palju radikaliseerumiseks küpseid noori vihaseid mehi. Teiseks ühendavad vanglad kurjategijaid ja terroriste ning loovad seetõttu võimalusi võrgustike loomiseks ning oskuste vahetamiseks ja edasiandmiseks. Kolmandaks jätavad vanglad kinnipeetavatele sageli vähesed võimalused ühiskonda taas integreeruda. (Basra *et al.*, 2016)

Paljudel viimastel aastatel Euroopat tabanud džihadistlikel terroristrühmitustel, milles on hukkunud sadu ja saanud vigastada veelgi enam inimesi, oli mingisugune kattuvus kuritegeliku maailmaga. Märkimisväärsel hulgal ründajatest oli kuritegelik minevik. Juba praegu rahastatakse Euroopas kuni 40 protsenti terroriaktidest vähemalt osaliselt väikeste kuritegude, eriti narkokaubanduse, varguste, röövimiste, võltsitud kaupade müügi, laenupettuste ja sissemurdmiste kaudu. (Basra *et al.*, 2016) Džihadistid ei luba raha hankimiseks mitte ainult tavalise kuritegevuse kasutamist, vaid on ka väitnud, et see on ideoloogiliselt õige viis džihaadi pidamiseks „sõjamaadel“. Koos suure hulga endiste kurjategijatega nende ridades muudab see kuritegevuse kaudu toime pandud rünnakute rahastamise mitte ainult võimalikuks ja seaduslikuks, vaid üha enam ka nende esimeseks valikuks. (Basra *et al.*, 2016)

NARKOKAUBANDUS TERRORISMI JA ORGANISEERITUD KURITEGEVUSE ÜHE OLULISEMA RAHATEENIMISVIISINA

Terroristlikud rühmitused üle maailma on end aeg-ajalt sidunud narkokaubandusega: kas keelates seda äri (näiteks keelustab Islamiriik narkootikume oma kontrollialadel), seda passiivselt sallides või teenides sellelt kasumit (Basra, 2019, p. 3). Kuritegelikud organisatsioonid aga kaitsevad oma kontrollitavat piirkonda üha enam vägivaldsete vahenditega, pöördudes ka terrorismi poole, et hirmutada valitsusi ja nende kohtu-, politsei- või sõjaväevõimu, et vältida oma liikmete arreteerimist, süüdistuse esitamist ning vangistamist või väljaandmist (Vasnetsova, 2019). Samas sai eespool mainitud Pakistanis asuva Dawood Ibrahim'i juhitud terroristirühmitus D-Company mitmekesistuda paljudes teistes valdkondades ja luua võimsa riikidevahelise kuritegeliku-terroristliku organisatsiooni osaliselt just narkootikumidest saadud tulust (NDTV.com, 2018). ÜRO dokumentides rõhutatakse seoseid narkokaubanduse, organiseeritud kuritegevuse ja terrorismi vahel, mida süvendab relvade ja lõhkeainete kasutamine. Väljendatakse muret kasvavate ja ohtlike seoste pärast terroristirühmituste ning narkodiilerite ja nende sõjaväeliste jõukude vahel, kes kasutavad vägivalda kõiki vorme, ning see kujutab endast ohtu riikide põhiseaduslikule korrale ja rikub inimõigusi. (Vasnetsova, 2019)

2019. aastal tehtud raport terrorismi ja narkoäri seostest Euroopas ei tuvasta terrorismi ja Euroopa narkokaubanduse vahel laialdast ristumist. Kõige rohkem on esile kerkinud kaks asjaolu: džihadistid Euroopas ja Põhja-Iirimaa paramilitaarid (Basra, 2019). Põhja-Iirimaa on raporti järgi ainus piirkond Euroopas, kus on kestvad ja pikaajalised seosed terrorismi ja narkoäri vahel. Põhja-Iirimaal on paramilitaarsed rühmitused püüdnud kas keelata narkootikumidega kauplemist või saada sellest kasu. Keeld avaldub tavaliselt rahvussakklaste karistusrännakutes kahtlustatavate narkodiilerite vastu, mis on endiselt püsiv probleem ka kaks aastakümnet pärast 1998. aasta Suure reede lepingut. Kui aga paramilitaarid on seotud narkootikumide tarnimisega, siis on see vaid üks nende toimepandvatest kuritegudest. Alati pole selge, kas grupi juhtkond sanktsioneerib selle käitu-

mise, ehkki erinevad paramilitaarsed rühmitused mitte üksnes ei levita narkootikume, vaid ka pressivad välja või maksustavad oma kontrollipiirkonnas tegutseda soovivaid narkodiilereid. (Basra, 2019) Põhja-Iirimaa paramilitaaride osalusel narkoäris on kolm peamist tagajärge: esiteks tekitab see kurjategijatega sageli vägivaldseid konflikte, teiseks toob see kaasa sisemisi lahkarvamusi selle üle, kuidas kuritegevus läheb kokku grupi poliitiliste põhjustega, ning kolmandaks võõristab see potentsiaalselt just neid kogukondi, mille huvide eest paramilitaarid väidetavalt võitlevad. (Basra, 2019)

Mis puudutab teisi rühmitusi, siis on raporti järgi vähemalt kaudselt Euroopa narkokaubandusest kasu saanud Hezbollah ja Kurdistani Töölispartei (PKK). Kas see tegevus on tsentraalselt koordineeritud või sellele vaadatakse läbi sõrmede, ei ole selge. Samas peaks jälgima rühmitusi nagu Korsika Rahvuslik Vabastusrinne (ehk FLNC) või „Baskimaa ja vabadus“ (ehk ETA), mis on lõpetanud relvastatud kampaaniad või kogu oma tegevuse, kuid varem kas keelustasid narkoäri või hoidsid seda oma kontrollipiirkondadest eemal. Nende rühmituste endiste liikmete puhul oleks võimalik vaadata, kas suurem osa nendest muutub uimastikaubitsejateks või mitte. (Basra, 2019)

ÜHISED RIIGIVASTASED TAKTIKAD

Vasnetsova (2019) järgi nõuab tõhusaid vastumeetmeid nn tuhande süsti taktika, mida terroristlikud organisatsioonid rakendavad koostöös organiseeritud kuritegelike rühmitustega, mis võimaldab tekitada riikidele märkimisväärset majanduslikku ja moraalset kahju, kaasates minimaalse eelkoolitusega, minimaalsete tehniliste seadmete ja finantskuludega paljusid kriminaaltegevuses osalejaid. Juba aastal 2010 lubas Al Qaeda Jeemeni haru USA ressursse odavate ja väikesemahuliste rünnakutega „verest tühjaks jooksutada“. Sellised rünnakud maksaksid toimepanijatele vaid tuhandeid dollareid, kuid nende eest kaitsmiseks kuluks Läänel miljardeid (Reuters, 2010). Taktikat, mille eesmärk on vaenlane surnuks veristada, võib nimetada ka tuhandeks kärpeks. Põhimõtteks on „väike risk, madal hind“ ning vastutasuks on vaenlase hirm ja pidev sõjaline valmisolek. Samas aitaksid väiksemad rünnakud, mis hõlmaksid vähem osalejaid ja vajaksid vähem aega käivitamiseks, pääseda USA püstitatud turvabarjääridest. (Reuters, 2010) Venemaa föderaalne julgeolekuteenistuse direktori Aleksander Bortnikovi sõnul süütavad terroristid tuhande kärpe taktika raames Euroopa Liidu riikides metsi. Selle tõestuseks on FSB juhi sõnul äärmuslikel veebilehtedel ja foorumitel metsadžihaadi korraldamise kohta üles pandud juhised, sealhulgas soovitusel süütamiskohtade ja salajase põgenemise meetodite kohta (Newsroom24, 2012). Figheli (2009) järgi on Al Qaeda strateegid propageerinud metsade süütamist uue relvana, mis tekitaks sihitud riikidele maksimaalse kehalise ja majandusliku kahju, nõudes sealjuures toimepanijalt minimaalset riski. Marsdeni (2014) järgi ei ole aga džihadistid hoolimata üleskutsetest süütanud metsi Põhja-Ameerikas ega Euroopas. Hussaini (2020) sõnul on USA õiguskaitseasutused aastaid kartnud metsadžihaadi, kuid hetkel on kõik USA metsatulekahjud toimunud kliimamuutuse tõttu.

Piiriülesed kuritegelikud organisatsioonid kasutavad aga aktiivselt terrorismi meetodeid ja praktikaid. Näiteks Itaalia maffia või Colombia kartellid on riigi ja selle esindajate vastu kasutanud terrorismi taktikat, et takistada juurdlust ja nende vastu suunatud valitsuse jõulise poliitika kehtestamist või jätkamist, likvideerida aktiivseid õiguskaitseorganite ametnikke, sundida kohtunikke määrama leebemaid karistusi ning üldiselt luua kuritegelikule tegevusele kõige soodsam keskkond. (Vasnetsova, 2019)

TERRIORGANISATSIOONI MAJANDUS ISISE NÄITEL

ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni 2368 järgi on rahvusvaheline kogukond tõsiselt mures selle pärast, et mõnel juhul saavad ISIS, Al Qaeda ja nendega seotud isikud, rühmad, ettevõtted ja üksused jätkuvalt kasu riikidevahelisest organiseeritud kuritegevusest (ÜRO Julgeolekunõukogu, 2017, p. 4). Pealegi tunnistatakse liikmesriikide vajadust takistada terroriste kuritarvitamast valitsusväliseid, mittetulunduslikke ja heategevusorganisatsioone, märkides, et käimasolev rahvusvaheline terrorismi rahastamise vastane kampaania on tuvastanud üksikud juhtumid, milles terroristid ja terroriorganisatsioonid kasutavad ära mõne sektori mittetulundusühingut, et koguda ja liigutada rahalisi vahendeid, pakkuda terroriorganisatsioonile logistilist tuge, julgustada terroristide värbamist või pakkuda toetust mistahes muul viisil (ÜRO Julgeolekunõukogu, 2017, p. 4). Näiteks toovad Albrecht & Getoš (2010, p. 102) välja murekoha, et tihtilugu ei tulene rahapesu ebaseaduslikkus mitte terrorismi eelrahastamise kuriteost, vaid järgnevast rahastatud terroriaktist.

Siis, kui ISISel oli veel oma kontrollipiirkond Süürias ja Iraagis, vajas terrorirühmitus raha, et saada relvi, korraldada rünnakuid, maksta palkasid võitlejatele, korraldada rahvusvahelist transporti ja hästitoimivat propagandamasinat. Ilma rahalise toetuseta ei oleks ISIS saanud saavutada nii märkimisväärset mõju. (Äijälä, 2016, p. 5) ISISe rahaallikaid sai siis liigitada sisesteks ja välisteks. ISISe siseallikate hulgas olid mitmesuguste tema territooriumil saadaolevate varade väljapressimine ja salakaubavedu. Näiteks suutis ISIS kasutada ära kohalikke naftavälju, omastades nafta oma tarbeks ja müües seda edasi. ISIS maksustas kõrgelt oma alluvuses olnud kohalikke inimesi igal võimalikul juhul. Samuti smugeldas ISIS oma kontrollitud piirkonna inimesi, inimorganeid, narkootikume ja kultuuriväärtusi välismaal asuvatele ostjatele. ISISe välised rahaallikad hõlmasid tuluvoogusid, mis pärinesid muuhulgas eraannetustest, röövimisest lunaraha eesmärgil ja humanitaarabi kuritarvitamisest. Pealegi on naftarikaste Pärsia lahe riikide, sealhulgas Katari, Kuveidi ja Saudi Araabia valitsusi süüdistatud selles, et nad ei takistanud oma kodanikke tegemast ISISele suunatud eraannetusi. (Äijälä, 2016, p. 6)

„Nad ei jäta puutumata ühtegi rahaallikat – see on nende elujõud,” ütles ISISe kohta Süüria mässuliste komandör Omar, kes juhtis ISISega aasta aega ühiselt sõjalisi operatsioone, enne kui põgenes Türgi (The Financial Times, 2015). Kuigi USA juhitud koalitsioon sihib ISISe taristut õhurünnakutega, on üheks tõsiseks probleemiks rühmituse hävitamisel tema edu võimaluste muutmine rahaks. Juba enne seda, kui ISIS vallutas endale oma territooriumi, pressis rühmitus välja ettevõtetelt raha, teenides Iraagi suuruselt teises linnas Mosulis kümneid miljoneid dollareid. USAs asuva RAND Corporationi mõttekoja hinnangul oli enne Mosuli vallutamist 2014. aasta juunis rühmitus kogunud 875 miljonit dollarit. (The Financial Times, 2015) ISISe majandus on seega ere näide terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse sulandumisest.

ORGANISEERITUD KURITEGEVUS JA TERRORISM NÕRKADES RIIKIDES

Anvelti (2002, lk 13) järgi „nii kuritegevuse kui ka muu hälbiva käitumise esinemissagedus kasvab ühiskonnas suurte muutuste ajal, mil ühiselu vanad organisatsioonilised vormid lagunevad ja normid kaovad, kuid uued pole veel jõudnud kinnistuda“. Mitmesugustele asotsiaalse käitumise vormidele on viljakaks hüppelauaks määramatus ja anarhia (Anvelt, 2002, lk 13). Niimoodi on külma sõja lõpp, nõrkade ja isegi ebaõnnestunud riikide olemasolu, uute asendus- või variriikide (ingl *surrogate state, shadow state*) esilekerkimine vaid mõned poliitilised muudatused, mis pakkusid allilmaorganisatsioonidele uusi võimalusi. Külma sõja lõpp tähendas paljudel juhtudel ka lõppu terroriorganisatsioonide sponsorlusele kahe võimuliidu osalejatelt. (Bovenkerk & Chakra, 2004) Pealegi olid tingimusteks, mis põhjustasid rahvusvahelise terrorismi ühendamise piiriülese kuritegevusega, nii muutunud geopoliitiline olukord kui ka rahvusvaheliste terrorismivastaste õigusaktide areng. Terrorismi toetavad riigid püüavad enam mitte täita kriteeriume, mille alusel need võidakse kanda terrorismi toetavate riikide nimekirja ning kehtestada nende suhtes asjakohased sanktsioonid. Selliste riikide rahaline toetus terroriorganisatsioonidele väheneb, mistõttu terroriorganisatsioonid on sunnitud alternatiivsete sissetulekuallikate saamiseks üle minema omafinantseeringule, pöörduma kuritegelike rühmituste poole ja liituma kuritegelike turgudega. (Vasnetsova, 2019)

Terroriorganisatsioonide uute rahastusallikate otsimine tähendas paljudel juhtudel kas ise organiseeritud kuritegevusega tegelemist või kuritegelikelt organisatsioonidelt ja seaduslikult ettevõtluselt raha väljapressimist nn revolutsioonilise maksustamise kaudu. Nõrgad riigid, mida iseloomustab piiratud riiklik kontroll, satuvad kergesti organiseeritud kuritegevuse ohvriks – tüüpnäited on Sitsiilia ja Colombia –, kuid terroristid võivad neid ka sihtida. Ebaõnnestunud riigid Aafrikas (Sierra Leone, Somaalia, Libeeria) või Aasias (Afganistan) võimaldasid organiseeritud kuritegevusel töötada koos riiklike kletokraatide või kohalike sõjapealikega, kes röövisid oma riigi teemante, kulda, troopilist puitu, eksootilisi loomaliike jne. Terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse eristamine läheb keeruliseks siis, kui sõjapealikud kasutavad ka terrorismi meetodeid. (Bovenkerk & Chakra, 2004)

Nõrkadeks riikideks on sõja ja mineviku konfliktide tõttu ka Lääne-Balkanid. Lääne-Balkani riigid on organiseeritud kuritegevuse suhtes suhteliselt madala poliitilise stabiilsuse ja kõrge majanduskuritegevuse taseme ning nõrga riigi poolt võimaldatud korrupsiooni tõttu endiselt haavatavad. Pealegi tekib pärast konflikte julgeoleku vaakuum – organi-

seeritud kuritegevus võib suruda ennast inimeste ja ellujäämiseks vajalike ressursside vahele, mis rikub veelgi turvalisust. Rahuloomes võidakse ka nn tavapäraseid kuritegusid tõlgendada poliitiliselt motiveeritud kuritegudena, kuna konfliktide ajal on poliitika ja kuritegevuse omavaheline seos läbiv. (Benedek *et al.*, 2010, p. 21) Lääne-Balkani taolistes riikides on konfliktijärgses rahuloomes nii organiseeritud kuritegevus kui ka terrorism tõsiseks väljakutseks.

Samuti esineb konfliktijärgsetes ühiskondades, nagu seda on Kagu-Euroopa riigid, suurem osa nn terrorismi algpõhjusest, mida mõnikord nimetatakse ka eeltingimusteks, mis seavad pikas perspektiivis aluse terrorismile. **Enamik nendest eeltingimustest pakub samal ajal soodsat pinnast organiseeritud kuritegevusele.** Ilmaliku ja/või usulise iseloomuga äärmuslike ideoloogiate olemasolu, ajaloos esinenud poliitilise vägivalda, kodusõdade, diktatuuri ja okupatsiooni ning diskrimineerimise tõttu etnilise ja/või usulise päritolu alusel (kõik need nähtused on tunnustatud ka terrorismi tekkepõhjusestena) puudub Kagu-Euroopas demokraatia, kodanikuvabadused ja õigusriigid. Seega on tekkinud nõrgad või koguni ebaõnnestunud riigid ebaseaduslike ja/või korrumppeerunud valitsuste ning sotsiaalse ebaõigluse ja riiklike repressioonidega, pakkudes seeläbi mitte ainult viljakat pinnast terrorismile, vaid võimaldades ka organiseeritud kuritegevust. (Albrecht & Getoš, 2010, p. 117–118)

Kagu-Euroopa etnilise ja julgeoleku olukorra keerukus, mis on etnilise terrorismi eeltingimuseks ning tingitud varasematest julmustest ja vägivaldsüklite kordumisest etnilistel ja/või usulistel alustel, samuti piirkonna geopoliitilisest olemusest riikidevahelise organiseeritud kuritegevuse transiitpiirkonnana (eriti inimkaubandus, narkootikumide, relvade, sigarettidega jms kaubitsemine), tõestab seda, et terrorismi ja organiseeritud kuritegevust on sellistes tingimustes vajalik uurida ja kõrvutada. Olukorra lahendamiseks on ilmselgelt vajalik **konflikti lahendamine, demokratiseerimine, usalduse ja õigusriigi taastamine, õigusriigi põhimõtete ja kodanikuvabaduste tõhus kaitse, millega peaks tegelema nii piirkond ise kui ka Euroopa Liit oma poliitikas Kagu-Euroopa suunal.** (Albrecht & Getoš, 2010, p. 118)

Veel üks näide sellest, kuidas nõrgas riigis eskaleerub nii terrorism kui ka organiseeritud kuritegevus, on 21. aprillil 2021 Mosambiigis toimunud tuhande naise röövimine al-Shabaabi võitlejate poolt. ISISe ja Al Qaeda seotud fraktsioonide tugevus on viimastel aastatel Aafrikas kasvanud – see on üks väheseid piirkondi maailmas, kus mõlemad on laienenud. Mõned analüütikud seostavad Mosambiigi mässuliste tõhusamat taktikat välise abiga, sealhulgas eeldatavasti ka ISISe toetusega. (Burke, 2021)

Eespool sai öeldud, et terrorismi tekkepõhjused on soodne pind organiseeritud kuritegevusele. Kehtib ka vastupidine: organiseeritud kuritegevus riigis soodustab terrorismi määravaid tunnuseid. Vasnetsova (2019) järgi on organiseeritud kuritegevuse toimimine riikide territooriumidel terrorismi määravaks teguriks. Organiseeritud kuritegevus mõjutab terrorismi määravaid protsesse, mis avaldub mitmeti. Esiteks, organiseeritud kuritegevuse toimimise tõttu nõrgeneb riigi roll majanduse ning sotsiaalsete ja poliitiliste protsesside reguleerimisel. Teiseks tekitab see elanikkonna varalist kihistumist, kodanike elatustaseme ebastabiilsust, paljude inimeste sotsiaalse staatuse järsku muutust, mis ei võimalda nendel naasta seaduslikku elukeskkonda. Kolmandaks, elanikkonna tagakiusamise tõttu kasvab selles kuritegelik potentsiaal ning ühiskonna teatud rühmad radikaliseeruvad. Neljandaks, ühiskonnas tekivad uute geopoliitiliste ja siseriiklike probleemide ja ohtude tekkimise tagajärjel negatiivsed sotsiaalsed ja psühholoogilised protsessid. Viiendaks, seoses kuritegevusega üldiselt ja terrorismiga konkreetselt muutub/deformeerub osa elanikkonna moraalne seisukoht riigi teatud piirkondades. (Vasnetsova, 2019) Seega ajendab organiseeritud kuritegevuse toimimine nõrgas riigis radikaliseeru-

mise tekkepõhjustele, milleks on muuhulgas kehv majanduslik seisund, ohvriseisund, tajutud ebaõiglus, traumad, pettumused, ohutunne, rahuolematuse poliitilise režiimiga, ideoloogia jne (Schomerus *et al.*, 2017; McCauley & Moscalenko, 2008, p. 418).

OLUKORD VENEMAAL

Ere näide sellest, kuidas demokraatia ja õigusriigi puudumine toovad kaasa terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse eskaleerumise, on olukord Venemaa Föderatsioonis. Kuna mõlemad kõnealused nähtused on Venemaal tihedalt põimunud ametiasutustega (valitsus, Föderaalne Julgeolekuteenistus ehk FSB, siseministerium jne), siis tekib nendel nähtustel, eriti terrorismil, eriline mõõde. Kui terrorism seostub tänapäeval pigem ideoloogiliselt juhitud terroriorganisatsiooni/üksikhundi tegevusega, siis kirjeldab Aleksandr Litvinenko – 2006. aastal mürgitatud endine FSB kolonelleitnant – oma raamatus „Lubjanka kuritegelik rühmitus“ (2002), kuidas FSB korraldas Venemaal mitmeid terrorirünnakuid (nt 1999. aasta kortermajade plahvatused Moskvast, Buinakskis ja Volgodonskis) eesmärgiga lavastada tšetšeenid süüdi terrorismis ja alustada Tšetšeenias sõda. Seda kõike selleks, et suurendada valijaskonda Putinile, kes lubas 24. septembril 1999 Astanas toimunud pressikonverentsil uputada terroristid tualetti. Litvinenko rõhutab oma raamatus, et terrorirünnakud toimuvad Venemaal peamiselt enne valimisi. Ka 4. mail 2021 Sisekaitseakadeemias toimunud Venemaa-teemalisel konverentsil väljendas sotsioloog ja Levada analüütikakeskuse juht Lev Gudkov kahtlust, et terrorirünnakud Venemaal on provotseerinud pigem FSB, ning selline arusaam on Vene ühiskonnas laialt levinud. Ka Litvinenko (2002) järgi „ei ole täna arutelu FSB osalemisest terrorirünnakutes enam riigireetmine, mitte jumalateotus, vaid õigustatud küsimus“.

Samad võimustruktuurid tegelevad ka organiseeritud kuritegevusega. Pullati (2016) järgi kujunes enamik Vene kurjategijaid välja Nõukogude Liidu vangilaagrites, kust totalitaarne Nõukogude süsteem võttis neid oma teenistusse ja hõivas neid poliitiliste süüdimõistetute tagakiusamiseks. „Organiseeritud kuritegevus ja eliit põimuvad Nõukogude Liidus palju ladusamalt kui Läänes, kus organiseeritud kuritegevuse esindajad on sunnitud korrumppeerima nii ametiisikuid kui ka majandustegelasi. Teatavasti oli Nõukogude Liidus nomenklatuuri kujul tegu samade inimestega.“ (Pullat, 2016) Olukord ei muutunud ka pärast Nõukogude Liidu lagunemist – endise Nõukogude eliidi ja ettevõtlusmaffia liit vaid tugevnes (Pullat, 2016). Pealegi mindi Anvelti (2002, lk 13) sõnul Venemaal turumajandusele üle järsult, välja töötamata õiguslikku regulatsiooni. „Allakäiv majandus lagundas ka õigussüsteemi ning paindlik organiseeritud kuritegevus kasutas ära ebaefektiivset õigusloomet, transformeeris avalikke huve eirates suure osa riiklikust omandist eraomandiks, kasutades selleks varem ebaseaduslikul teel hangitud rahalisi vahendeid.“ (Anvelt, 2002, lk 13) Kuna ühiskonna vara jagati võimulolijate mängureeglite alusel, siis said nemad taas ühiskonna kõige rikkamateks inimesteks (Anvelt, 2002, lk 13).

Litvinenko (2002) kirjeldab, kuidas ta uuris ühte bandet ning mingil hetkel sai teada, et tegemist ei olnud bandiitidega, vaid salajase üksusega, mille eesmärgiks oli täita riiklikke ülesandeid ehk elimineerida inimesi ja korraldada terroriakte. Litvinenko (2002) järgi on tänapäeva Venemaa tšekistlik riik, milles poliitilised protsessid meenutavad erioperatsioone, hõlmates muuhulgas narkoäri Afganistaniga. Samas kirjeldab Litvinenko, kuidas

organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise piirkondliku valitsuse (vene PYOII) juht lõi bande kaupmeeste surveamiseks, et *PYOII* saaks neid kaupmehi n-ö kaitsta. Samamoodi võib vaadelda ka FSB korraldatud terrorirünnakuid, et Venemaa valitsus saaks kaitsta Tšetšeeniat ja Venemaad n-ö terroristide eest. Üldiselt hakkasid Litvinenko (2002) sõnul alates 1993. aastast nii FSB kui *PYOII*id tegelema raha teenimisega: „Tänapäeval ei tegutse peaaegu ükski äriühing, ilma et ei jagaks tulu miilitsa või FSBga.“ Venemaal on võitlus organiseeritud kuritegevusega kõige tulusam ettevõtmine. Venemaa eriteenistused „juurduvad pankadesse ja osalevad konkurentsivõitluses, tegelevad otsese rekети ja terrorirünnakutega ning teevad koostööd meedia ja riigiduumaga.“ (Litvinenko, 2002) Seda nähtust võib vaadelda organiseeritud kuritegevuse ja terrorismi täieliku põimumisena.

TERRORISM JA ORGANISEERITUD KURITEGEVUS JÕUKAMATES RIIKIDES

Jõukamates riikides on terroristidel ja organiseeritud kurjategijatel isegi suurem vajadus koos tegutseda, kuna oma eesmärgi saavutada on raskem kui nõrkades riikides, sest võidelda tuleb tõhusate õiguskaitse ja terrorismivastaste struktuuridega. Samal ajal on jõukamate riikide rikkus ja prestiiž sihiks nii kurjategijatele kui ka terroristidele. (Helfstein & Solomon, 2014, p.13) Rikaste riikide turud võimaldavad kurjategijatel ja terroristidel teenida ebaseaduslikku kasu, vara uuesti investeerida, saada uusi teadmisi ja oskusi, pääseda ligi materiaalsetele ressurssidele ja valida sihtmärke paljude hulgast. Sellistel turudel asetseb kuritegevuse ja terrorismi seos seadusliku ja ebaseadusliku tegevuse piiril, seega on seda keeruline tõkestada. (Helfstein & Solomon, 2014, p. 83–84)

Ebaseadusliku majanduse suurus on hinnanguliselt 20–30% maailmamajandusest ehk 50–70 triljonit dollarit. Seda raha ei hoita niisama, vaid ebaseaduslikult saadud kasum pääseb pankadesse, investeerimisvahenditesse, kinnisvarasse ja muudesse investeerimisvõimalustesse. Näiteks on Al Qaida katsunud luua Chicagos aktsiakonto. Rikkad majandused on tulusad allikad ebaseaduslikele osalejatele, kes soovivad teenida kasumit või leida sümboolseid sihtmärke. Nendes keskkondades on valitsuse katsumuseks mitte niivõrd õiguskaitse parendamine, kuivõrd seadusliku ja ebaseadusliku finantsvaldkonna vahelise seose tuvastamine. Tavaliselt otsivad ebaseaduslikud osalejad võimalusi seaduslikule turule pääsemiseks ning kahtlased isikud pakuvad neid võimalusi, näiteks kaudse ühenduse kaudu. (Helfstein & Solomon, 2014, p. 83–84)

Kuritegevuse-terrorivõrgustiku sihikule võtmine arenenud riikides on ebaseadusliku tegevuse vastu ainult pool meedet. Piir, mis jookseb seadusliku ja ebaseadusliku vahel, võib olla ebaselge. Mehhiko narkoäri tegelevad organisatsioonid, kellel on olnud raskesti näiteks raha väljaviimisega USAst, on leidnud võimaluse investeerida USA–Mehhiko piiri äärsetesse väikelinnadesse, tekitades kohalikus majanduses suurt kasvu. USA võimud jälitavad ebaseadusliku tegevusega seotud raha, kuid kui see on kohalikkude majandusse sisse viidud, muutub seadusliku ja ebaseadusliku raha eristamine keeruliseks. Seda raskendavad veelgi keerulised finantstehingud, mis on ebaseadusliku maailma raskema koeliste isikute seas tavapäraseks muutunud. Võimud, kelle ülesandeks on selle probleemiga tegelemine, näivad kaotavat finantsvõitlusvõimalusi, kuna vastaste finantsvahendajatel õnnestub sageli sammu ees hoida. (Helfstein & Solomon, 2014, p. 84)

TERRORISM JA ORGANISEERITUD KURITEGEVUS EESTI KONTEKSTIS

KarS § 237 järgi määratletakse Eestis terrorismi kui ühiskondliku korralduse mõjutamist avalikkuse hirmutamise kaudu. Selle paragrahvi järgi on kuulumine terrorirühmitusse, terroriakti ettevalmistamine ja üleskutse selle läbiviimiseks, terroriakti ja selle rahastamine ning toetamine, reisimine terroristlikel eesmärkidel ning sellise reisimise toetamine, rahastamine ja korraldamine karistatav. Seni ei ole Eestis KarS § 237 järgi kvalifitseeritavat terrorismikuritegu toime pandud. (Maasing & Kroonberg, 2020, lk 8) Kui aastal 2015 süüdistati kahte inimest KarS 237³ lg 1 alusel terrorismi toetamises ja rahastamises, siis ei olnud toimepanijate tegevus seotud organiseeritud kuritegevusega. Siiski on Eestis olnud kurjategijaid, kes on kasutanud terroristide arsenalil kuuluvaid taktikaid. Näiteks nimetatakse Eestis tegutsenud sarimõrvareid Dmitri Medvedevit ja Juri Ustimenkot Eesti esimesteks terroristideks, kuna nad kasutasid peale röövimise ja mõrvamise ka pommiplahvatusi. Terrorirünnakutega sarnanevaid mitmeid plahvatusi korraldasid 1990. aastatel allilma võimuvõitluses Ida-Virumaal ka kuritegeliku grupi liidrid Vladimir Ossiptsov ja Aleksandr Marokin. (Maasing & Kroonberg, 2020) Samuti toimus konkureerivate rühmituste omavaheliste arveteklaarimiste tõttu 26. augustil 1993 Estonian Airi piletikassa pommiplahvatus, mille eest mõisteti süüdi eeldatav „Linnuvabriku rühmituse“ liige Robert Pohlak (Pärnik, 2018, lk 15). Seega võib järeldada, et Eestis on organiseeritud kuritegelikud rühmitused kasutanud terrorismi taktikaid ning eesmärk oli rahalise kasu saamine või arveteklaarimine, mitte ühiskonna korralduse muutmise hirmutamise kaudu. KarS § 255 järgi on kuritegelikuks ühenduseks kolmest või enamast isikust koosnev püsiv isikutevahelise ülesannetejaotusega ühendus, mille tegevus on suunatud esimese või teise astme kuritegude toimepanemisele. Anvelt (2002, lk 30) kohaselt arvestatakse kuritegeliku ühenduse eesmärgiks mitte ainult rahalist kasumit, vaid ka poliitilise mõju saamist, kuid „selline eesmärk on kohane aga poliitilisele terrorismile ja eristabki teda puhtalt majanduslikule kasule orienteeritud organiseeritud kuritegevusest“.

Mis puudutab organiseeritud kuritegevust, siis oli pärast Nõukogude Liidu lagunemist Eesti etniliselt, kultuuriliselt ja sotsiaalselt erinev teistest endise Nõukogude Liidu piirkondadest, mistõttu oli organiseeritud kuritegevus Eestis pärast iseseisvumist vähem juurdunud kui mujal (Anvelt, 2002, lk 31). Samal ajal aga kujunes Eestis nn riskirühm inimesi, kes immigrerusid aastakümneid Eestisse Nõukogude Liidu migratsioonipoliit-

tika tõttu ning kes ei olnud huvitatud riigi iseseisvumisest. Need inimesed tundsid ennast riigis liigsetena nii poliitiliselt kui ka majanduslikult, olles seetõttu lojaalsed negatiivsele võimule, mitte avalikule positiivsele võimule. Samuti olid Eestile ülemineku ajal suhteliselt omased kõik Venemaa organiseeritud kuritegevust määravad tingimused, nagu kuritegeliku subkultuuri olemasolu (eriti kinnipidamiskohtades), kuritegevuse seos majandusega (kuna Eesti majandus oli enne iseseisvumist Nõukogude Liidu majanduse lahutamatuks osaks) ja korruptiivne seos avaliku võimuga. (Anvelt, 2002, lk 31) Seega on oluline seadusandja tõhus tegevus seaduste väljatöötamisel: „Organiseeritud kuritegevuse rahvuslik-riiklikul määratlemisel aitaks seadusandjat kindlasti selle nähtuse ühiskondliku sügavuse ja mõjuvõimu analüüs. Eestis kriminaalseadustiku paragrahv, mis sätestab vastutuse kuulumise eest kuritegelikku ühendusse, ei kajasta kindlasti reaalselt olukorda meie riigis. Organiseeritud kuritegevuse ulatus nii majanduse kui ka avaliku võimu mõjutamisel vajaks rõhutamist ka tulevas Eesti karistusseadustikus.“ (Anvelt, 2002, lk 31)

2014. aastal ilmus Sisekaitseakadeemias Siiri Ruuto magistr töö, mille üks eesmärk oli teha ettepanekuid kuritegelike ühenduste õigusmääratluse muutmiseks ja täiendamiseks. Sten Pärniku (2018) magistr töö käsitletakse Eesti organiseeritud kuritegevuse ajalugu, määratlemise keerukust, organiseeritud kuritegevuse globaalsust ja valdkondade muutmist ajas riigi ja õiguskaitseorganite tõhusama töö tulemusena. Paavo Kangur (2018) toob oma raamatus välja, et Eesti organiseeritud kuritegevus on muutunud rahvusvaheliseks ning kolinud suurematesse riikidesse nagu Hispaania ja Soome, kust juhitakse seda ka Eestis. Paljudes teistes uuringutes käsitletakse organiseeritud kuritegevuse konkreetseid valdkondi ja ilminguid (nt Mängel, 2000; Püvi, 2009; Alaküla, 2018), kuid Anvelti välja toodud organiseeritud kuritegevuse ühiskondliku sügavuse ja mõjuvõimu analüüs Eesti kontekstis on endiselt see teema, mis vajab akadeemilist uurimist.

KOKKUVÕTE

Tänapäeval on terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse vahelistes suhetes suunitluseks hübriidsus, kuna tekivad kuritegelikud rühmitused, mida võib nimetada organiseeritud terrorikurjategijate (ingl *organized criminal terrorists*) rühmitusteks, mis ühendavad oma tegevuses nii piiriülese organiseeritud kuritegevuse kui ka rahvusvahelise terrorismi meetodeid. Samal ajal võivad Venemaa näitel organiseeritud terrorikurjategijad tegutseda ametiasutuste näol riiklikul tasandil. Terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse vahelist seost oleks kindlasti vaja Eesti kontekstis lähemalt uurida. Nimelt, mis on terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse määravad tingimused Eesti oludes ning millised on Eesti organiseeritud kuritegevuse hetkeseisu peamised liigid, tunnused ja suundumused. Arvestades sellega, kuivõrd intensiivselt areneb maailmas organiseeritud kuritegevus, ja tihti üheskoos terrorismiga, jäävad Eesti organiseeritud kuritegevuse avalikud käsitlused napiks või on ajaliselt vananenud.

Nii terrorism kui ka organiseeritud kuritegevus on väga keerulised nähtused, mis koosnevad arvukatest vormidest ja kohalikest eripärasustest, ning seetõttu on raske kirjeldada iga võimalikku terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse klastrit. Üldiselt aga võib välja tuua, et

- mida suurem on terroriorganisatsioon, seda rohkem vajab ta ressursse ja seda rohkem tegelevad selle liikmed ise organiseeritud kuritegevusega ja/või teevad koostööd organiseeritud kuritegevuse rühmitustega;
- terrorismil ja organiseeritud kuritegevusel on ühtne vaenlane ehk riik ning sarnased liikmed, kes värvatakse sarnasest keskkonnast;
- organiseeritud kurjategijatest saavad tihtipeale terroristid (nt radikaliseerumine vanglates kui taasühiskonnastamise programmide ja strateegiate läbikukkumise tagajärg) ning vastupidi – kui terroriorganisatsiooni poliitiline eesmärk hääbub või on seadusliku võimu poolt lahendatud, siis muutuvad terroriorganisatsioonid tihtipeale organiseeritud kuritegevuse rühmitusteks;
- terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse sulandamist näitavad suured kurjategijate arvud ISISe ridades ja ISISe majandus. Kuna islamism õigustab kuritegevust terroriorganisatsiooni kasuks sõjamaades, siis on see ISISe liikmete esimeseks valikuks;
- terrorismi ja kuritegevuse vahelist seost tugevdas Nõukogude Liidu lagunemine, mille tõttu ei saanud paljud terroriorganisatsioonid enam Nõukogude Liidult (ja ka USAlt) rahastust;
- terrorismi tekkepõhjused pakuvad soodsat pinnast ka organiseeritud kuritegevusele. Kehtib ka vastupidine: riigis, milles toimib organiseeritud kuritegevus,

mida määrab muuhulgas sotsiaal-majanduslik olukord ja elanikkonna elatus-tase, on märkimisväärne hüppelaud ka terrorismile;

- ♦ tugevates riikides teevad terroristid ja kurjategijad koostööd, et pääseda seaduslikule turule ja teenida suurt kasumit;
- ♦ nii terrorismis kui ka organiseeritud kuritegevuses mängivad üliolulist rolli raha ja võimu tegurid. Terrorism ja organiseeritud kuritegevus eksisteerivad ebaseadusliku alternatiivina seaduslikule võimule ja rahateenimisele;
- ♦ Venemaa näitel võib rääkida terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse täielikust põimumisest võimustruktuuridega;
- ♦ üldjuhul on demokraatia ja õigusriik ning läbipaistvus ülitähtsad tegurid nii organiseeritud kuritegevuse kui ka terrorismi ärahoidmisel;
- ♦ terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse seos muutub edaspidi vaid tihedamaks. Seega võib nende nähtuste range eristamine ning seetõttu ressursside ja taktikate jaotamine vähendada õiguskaitseasutuse töö tõhusust ja takistada ostuste tegemist, mis aitaksid tõkestada seda arenevat hübriidohtu. Head tulemust võiks anda näiteks terrorismi- ja narkoäriavastaste ressursside ja meetodite ühildamine. (Helfstein & Solomon, 2014, p. 86)

- Albrecht, H.-J. & Getoš, A.-M., 2010. Researching Terrorism and Organized Crime in Southeast Europe. Rmt. *Transnational Terrorism, Organized Crime and Peace-Building: Human Security in the Western Balkans*. London: Palgrave Macmillan, pp. 117–149.
- Alaküla, A., 2018. *Rahapesu tõkestamise hoolsusmeetmete rakendamine pangandussektori näitel. Lõputöö*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://digiriiul.sisekaitse.ee/handle/123456789/2125> [Kasutatud: 31. mai 2021].
- Anvelt, A., 2002. *Organiseeritud kuritegevus. Lõputöö*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://digiriiul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/350/Organiseeritud%20kuritegevus.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Kasutatud: 21. mai 2021].
- Basra, R., Neumann, P. R. & Brunner, C., 2016. *Criminal Pasts, Terrorist Futures: European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://icsr.info/wp-content/uploads/2016/10/ICSR-Report-Criminal-Pasts-Terrorist-Futures-European-Jihadists-and-the-New-Crime-Terror-Nexus.pdf> [Kasutatud: 6. mai 2021].
- Basra, R., 2019. *Drugs and Terrorism: The Overlaps in Europe*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://icsr.info/wp-content/uploads/2019/11/ICSR-Report-Drugs-and-Terrorism-The-Overlaps-in-Europe.pdf> [Kasutatud: 6. mai 2021].
- Benedek, W., 2010. The Human Security Approach to Terrorism and Organized Crime in Post-Conflict Situations. Rmt. *Transnational Terrorism, Organized Crime and Peace-Building: Human Security in the Western Balkans*. London: Palgrave Macmillan, pp. 3–17.
- Bovenkerk, F. & Bashir, A. C., 2004. Terrorism and Organized Crime. *UNODC Forum on Crime and Society*, 4 (1–2). [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Forum/V05-81059_EBOOK.pdf [Kasutatud: 21. mai 2021].
- Burghardt, T., 2008. Organized Crime, Intelligence and Terror: The D-Company's Role in the Mumbai Attacks. *The Global Research*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.globalresearch.ca/organized-crime-intelligence-and-terror-the-d-company-s-role-in-the-mumbai-attacks/11385> [Kasutatud: 11. mai 2021].
- Burke, J., 2021. Escaped girls tell of insurgents' mass abductions in Mozambique. *The Guardian*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.theguardian.com/world/2021/apr/17/escaped-girls-tell-of-insurgents-mass-abductions-in-mozambique> [Kasutatud: 07.05.2021].

- Figchel, J., 2009. The “Forest Jihad”. *Studies in Conflict & Terrorism*, 32(9), pp. 802–810. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10576100903109743?journalCode=uter20> [Kasutatud: 28.05.2021].
- Frontex, 2018. *Risk Analysis for 2018*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Risk_Analysis_for_2018.pdf [Kasutatud: 08.06.2021].
- Helfstein, S. & Solomon, J., 2014. *Risky Business: The Global Threat Network and the Politics of Contraband*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.files.ethz.ch/isn/180775/RiskyBusiness_final.pdf [Kasutatud: 06.06.2021].
- Hussain, M., 2020. *Amid wildfires, cops focused on fanciful “forest jihad” threat*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://theintercept.com/2020/10/16/wildfires-forest-jihad-blueleaks/> [Kasutatud: 29.05.2021].
- Kangur, P., 2018. *Eesti maffia. Organiseeritud kuritegevuse süünd taasiseseisvunud Eestis*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.rahvaraamat.ee/p/eesti-maffia-organiseeritud-kuritegevuse-s%C3%BCnd-taasiseseisvunud-eestis/1145743/en?isbn=9789949725892> [Kasutatud 31.05.2021].
- Maasing, H. & Kroonberg, R., 2020. *Terrorism ja terror: Eesti juhtumid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2435/2020%2002%20terrorism%20A4.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Kasutatud: 30.05.2021].
- Marsden, S., 2014. Forest Jihad: Assessing the Evidence for “Popular Resistance Terrorism”. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(1), pp. 1–17.
- McCauley, C. & Moskalenko, S., 2008. Mechanisms of political radicalization: Pathways toward terrorism. *Terrorism and political violence*, 20(3), pp. 415–433.
- Mängel, T., 2000. *Salakaubandus ja organiseeritud kuritegevus Eestis*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.riigikogu.ee/msi_arhiiv/tell9.html [Kasutatud: 31.05.2021].
- NDTV.com, 2018. *Dawood Ibrahim’s D-Company Has Diversified, US Lawmakers Told*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ndtv.com/world-news/dawood-ibrahims-d-company-has-diversified-us-lawmakers-told-1827978> [Kasutatud: 08.05.2021].
- Литвиненко, А., 2002. *Лубянская преступная группировка*. New York: Grani.
- Newsroom24, 2012. *В крупных лесных пожарах могли быть виновны террористы*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://newsroom24.ru/news/criminal/45159/> [Kasutatud: 11.05.2021].
- Postimees, 2014. *Mumbai terrorirünnakutest möödub kuus aastat*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://maailm.postimees.ee/3005929/mumbai-terrorirunnakutest-moodub-kuus-aastat>. [Kasutatud: 11.05.2021].
- Pullat, R., 2016. *Vene organiseeritud kuritegevuse kujunemisest*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/02/Vene-organiseeritud-kuritegevuse-kujunemisest.pdf> [Kasutatud: 21.05.2021].
- Pärnik, S., 2018. *Eesti organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse kriminaalpoliitika kujunemine. Magistritöö*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://core.ac.uk/download/pdf/158595537.pdf> [Kasutatud 31.05.2021].
- Püvi, R., 2009. *Kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise praktika ajavahemikul 2005–2007. Lõputöö*. [Võrgumaterjal] Leitav:

- https://digiriiul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/1501/2009_P%c3%bc-vi%2c%20Reino.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Kasutatud: 31.05.2021].
- Reuters, 2010. *Factbox: Qaeda unveils "strategy of a thousand cuts"*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.reuters.com/article/us-yemen-qaeda-plot-idUSTRE6AK2CU20101121> [Kasutatud: 14.05.2021].
- Ruuto, S., 2014. *Kuritegeliku ühenduse kvalifitseerimise õiguspraktika Eestis aastatel 2007–2013. Magistritöö*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://digiriiul.sisekaitse.ee/handle/123456789/67> [Kasutatud 31.05.2021].
- Schomerus, M., El Taraboulsi-McCarthy, S. & Sandhar, J., 2017. *Countering violent extremism*. Birmingham: University of Birmingham Press, pp. 2–34.
- Sisekaitseakadeemia, 2021. *Venemaa ja selle naabrite turvalisus / Security of Russian Federation and its Neighbours*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.youtube.com/watch?v=MIDlQ7vszhQ> [Kasutatud: 21.05.2021].
- The Financial Times, 2015. *How ISIS runs its economy*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.weforum.org/agenda/2015/12/how-isis-runs-its-economy/> [Kasutatud: 08.05.2021].
- Vasnetsova, A., 2019. Взаимосвязь терроризма с организованной преступностью // Национальная безопасность. *nota bene*, 5, стр. 66–79. [Võrgumaterjal] Leitav: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=28002 [Kasutatud: 07.05.2021].
- Anna-Lotta Äijälä, 2016. *HOW IS ISIS FUNDED? Bakalaureusetöö*, [Võrgumaterjal] Leitav: <file:///C:/Users/48505160293/Downloads/4de0db166b0d440baee49f692b40f262.pdf> [Kasutatud: 07.05.2021]
- ÜRO Julgeolekunõukogu, 2017. *Resolution 2368 (2017)*. [Võrgumaterjal] Leitav: [https://undocs.org/S/RES/2368\(2017\)](https://undocs.org/S/RES/2368(2017)) [Kasutatud: 14.05.2021].
- ÜRO Julgeolekunõukogu, 2001. *Resolution 1373 (2001)*. [Võrgumaterjal] Leitav: [https://undocs.org/S/RES/1373\(2001\)](https://undocs.org/S/RES/1373(2001)) [Kasutatud: 14.05.2021].

TERRORISM JA ORGANISEERITUD KURITEGEVUS EKSISTEERIVAD SEADUSLIKU VÕIMU JA RAHATEENIMISE EBASEADUSLIKU ALTERNATIIVINA.

Rahvusvahelise terrorismi ühendamist piiriülese kuritegevusega põhjustas nii külma sõja järel muutunud geopoliitiline olukord kui ka rahvusvaheliste terrorismivastaste õigusaktide areng. Terrorismi rahastamine riikide tasandil vähenes ning terroriorganisatsioonid pöördusid kuritegelike rühmituste poole, et leida sissetulekuallikaid.

Analüüsis antakse ülevaade sellest, kuidas mõni organiseeritud kuritegevuse liik ristub teatud liiki terrorismiga, kuidas terrorism ja organiseeritud kuritegevus toimivad vastastikku nõrkades ja ka jõukamates riikides, missugused inimesed kuuluvad terrori- ja organiseeritud kuritegevuse rühmituste värbamise huviorbiiti ning milliseid ühiseid riigivastaseid taktikaid kasutatakse. Mõningatel juhtudel toimub terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse täielik sulandumine, mis omakorda põimub mõnes riigis täielikult võimustruktuuridega.

